



Våldsutsatta barns rätt till delaktighet

En intervjustudie om implementeringen av
barnkonventionens artikel 12 om barns rätt till
delaktighet på Barnahus i Eskilstuna.

Författare: Jennifer Yngveson

Handledare: Helen Lindberg

Enskilda Högskolan Stockholm

Förord

Tack till de informanter från Barnahus i Eskilstuna som engagerat deltog i studien och för det fina bemötandet jag fick.

Abstract

This study aimed to investigate how Barnahus in Eskilstuna has implemented Article 12 on children's right to participate in the Convention on the Rights of the Child in their work with children exposed to violence, as well as the challenges that may arise. In order to investigate the implementation at Barnahus within the municipality, interviews were conducted with representatives of collaborating authorities and Region Sörmland. By analyzing the results based on Harry Shier's participation model, the concepts of child perspective and children's perspective, the study came to the following conclusions. The study shows that children are listened to, but that some children do not get the opportunity to come to Barnahus due to a lack of resources, long waiting periods and that other matters must be prioritized. Children are supported in expressing their opinions, but challenges emerge in the ability to adapt to different cultures and children's disabilities which can affect that children's perspectives does not get recognized. The study also shows a lack of time for the child's representative to prepare for a case, which can affect the ability to adopt a child perspective on the child's best interest. Children's views are taken into account in most parts of the process at Barnahus, but it is primarily the informants' views on the best interest of the child that guides the work. The scope for children's participation depends on their age, maturity and the authority's legal obligations.

Sammanfattning

Denna studie syftade till att undersöka hur Barnahus i Eskilstuna implementerat barnkonventionens artikel 12 om barns rätt till delaktighet i deras arbete med våldsutsatta barn samt eventuella utmaningar som kan uppstå. För att undersöka implementeringen på Barnahus inom Eskilstuna kommun genomfördes intervjuer med representanter för samverkande myndigheter och Region Sörmland. Genom att analysera resultatet utifrån Harry Shiers delaktighetsmodell, begreppen barns perspektiv och barnperspektiv kom studien fram till följande slutsatser. Studien visar på att barn blir lyssnade till men att vissa barn inte får möjligheten att komma till Barnahus på grund av resursbrist, långa väntetider och att andra ärenden måste prioriteras. Barn stöttas i uttryckandet av sina åsikter men utmaningar framkom i förmågan att anpassa sig till olika kulturer och barns varierande funktion som kan påverka att barns perspektiv inte kommer fram. Studien visade även på brist på tid för den särskilda företrädaren att läsa på om ärenden vilket kan påverka förutsättningar att inta ett barnperspektiv om vad som är barnets bästa. Barnets åsikter beaktas i de flesta delar av ärendeprocessen men det är främst informanternas barnperspektiv om barnets bästa som styr arbetet. Vilket utrymme barns delaktighet får beror också på dess ålder, mognad och myndighetens rättsliga skyldigheter.

Engelsk titel

The right to participation for children exposed to violence: an interview study at Barnahus in Eskilstuna on the implementation of Article 12 on children's right to participation of the Convention on the Rights of the Child.

Nyckelord

Barnkonventionen; barns rätt till delaktighet; implementering, Barnahus; barnperspektiv; barns perspektiv.

Innehåll

| | |
|---|----|
| 1. Inledning..... | 6 |
| 1.2 Problemformulering | 7 |
| 1.3 Syfte och frågeställningar | 7 |
| 2. Tidigare forskning | 8 |
| 3. Metod och material..... | 13 |
| 3.1 Metod | 13 |
| 3.2 Tillvägagångssätt | 14 |
| 3.4 Material | 15 |
| 3.5 Avgränsningar..... | 15 |
| 3.6 Etiska överväganden | 16 |
| 3.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet | 17 |
| 4. Teori | 18 |
| 4.1 Barns perspektiv och barnperspektiv | 18 |
| 4.2 Harry Shiers delaktighetsmodell..... | 19 |
| 4.3 Kritisk diskussion..... | 22 |
| 5. Undersökning och analys | 23 |
| 5.1 Barnahusverksamheten i Eskilstuna | 23 |
| 5.2 Barnets väg till Barnahus | 23 |
| 5.3 Barnets delaktighet på Barnahus..... | 25 |
| 5.3.1 Barnförhör | 27 |
| 5.3.2 Anpassning efter barns specifika behov och situation..... | 29 |
| 5.3.3 Barnets särskilda företrädare | 30 |
| 5.4 Våldsutsatta barns delaktighet i vårdinsatser | 32 |
| 5.5 Arbetet efter beslut..... | 33 |
| 5.6 Sammanfattning av analys | 34 |
| 6. Slutsatser och diskussion | 37 |
| 7. Bibliografi | 39 |
| 8. Bilagor..... | 41 |

1. Inledning

Införandet av Barnkonventionen som lag i Sverige år 2020 innebär en legal skyldighet för staten, kommuner och organisationer att efterleva konventionens grundläggande principer.¹ Genom att respektera barnkonventionen och integrera ett barnperspektiv i verksamheten främjas barns intressen, vilket tidigare varit en underprivilegierad grupp. Barns delaktighet och möjlighet att uttrycka sina åsikter och erfarenheter utvecklar även det sociala arbetet med barn.² Barnhusverksamheten i Eskilstuna utgör samverkan mellan Socialtjänsten i Eskilstuna och Strängnäs, Polismyndigheten, Åklagarkammaren i Eskilstuna och Region Sörmland i ärenden där barn misstänks utsatts för våld. På samråd tas beslut om barnförhör och eventuella barnläkarundersökningar och inrättandet av socialt stöd.³ Att ge barn möjlighet att uttrycka sig påverkar deras demokratiska rättigheter och ökar även vuxnas förståelse för samhället, fenomen och företeelser.⁴ Barnkonventionens artikel 12 om barns rätt till delaktighet belyser barnets roll som aktör i sina egna liv och dess rätt att uttrycka sina åsikter i ärenden som rör dem. Konventionens allmänna kommentar nr 12 betonar barnets rätt att bli hörd som en avgörande faktor för förverkligandet av artikel 12 och framhäver delaktighet som en grundprincip som styr förverkligandet av samtliga rättigheter i konventionen.⁵ Det är viktigt att notera att barns delaktighet är frivillig och inte en skyldighet. Det innebär att det krävs att tillräckligt med information tillhandahålls för att barnet ska kunna ta beslut om sin delaktighet.⁶ Implementeringen av artikel 12 spelar en avgörande roll för att säkerställa fullständig respekt för barns rättigheter. I en tidigare undersökning av barnhusverksamheterna i Sverige framkom det brister i förhållande till barns rätt till delaktighet. Undersökningen beskriver bristen på nationella riktlinjer kring hur barns rätt till information och delaktighet ska uppfyllas. Varje

¹ Socialdepartementet, 2018-06-20. Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Ikraftträdande: 2020-01-01.

² Qvarsell, Birgitta. "Barns perspektiv och mänskliga rättigheter: Godhetsmaximering eller kunskapsbildning?". Pedagogisk forskning i Sverige. 2003 årg. 8 nr. 1-2, s. 101-113. s. 101-102.

³ Eskilstuna kommun. Barnhus. 3 januari 2023. Hämtad: 2023-11-13.

⁴ Qvarsell, s. 101-102.

⁵ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard, 20 July 2009, CRC/C/GC/12. s. 5-6.

⁶ Ibid, s. 8.

Barnahus ska exempelvis själva avgöra hur barnets rätt till information ska upprätthållas; vem som ska informera barnet, när, hur och vilken information som ska ges.⁷

1.2 Problemformulering

Artikel 12 om barns rätt till delaktighet i barnkonventionen är en grundprincip som har betydelse för förverkligandet av barns rättigheter och upprätthållandet av demokratiska rättigheter. Därav är det av betydelse att barns rätt till delaktighet förverkligas i praktiken. Avsaknaden av nationella riktlinjer för hur barns rätt till delaktighet ska se ut i barnahusverksamheten medför som ovan nämnt, att varje Barnahus själva avgör hur rättigheten ska implementeras. Med vetskapen om delaktighetens betydelse och barnahusverksamhetens avsaknad av tydliga riktlinjer kring hur rättigheten ska implementeras, gör att en undersökning av ett specifikt Barnahus aktiva arbete med barns rätt till delaktighet blir intressant.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med föreliggande uppsats är att undersöka hur arbetet med barns rätt till delaktighet enligt barnkonventionens artikel 12 ser ut i barnahusverksamheten i Eskilstuna. Studien ämnar granska implementeringen och det aktiva arbetet med barns rätt till delaktighet för våldsutsatta barn. Dessutom strävar uppsatsen efter att identifiera potentiella utmaningar som kan uppstå i arbetet med artikel 12. Uppsatsen har som målsättning att besvara följande frågeställningar:

1. Hur ser det aktiva arbetet med barns rätt till delaktighet ut på Barnahus i Eskilstuna?
2. Vilka eventuella utmaningar finns kring barns rätt till delaktighet inom barnahusverksamheten?

⁷ Landberg, Å., Kaldal A. & Eriksson, M. "Barnets väg genom barnahus: en barnahuslogg". Stockholm: Region Stockholm, Ersta Sköndal Bräcke högskola, Stockholms universitet & Stockholms stad, 2021. s. 7.

2. Tidigare forskning

För att hitta den tidigare forskningen i relation till studiens ämne gjordes en sökning i bibliotekets databas. Sökningen som gjordes var "Convention on the rights of the child article 12". Utan att filtrera sökningen hittades 135 träffar. Genom att filtrera bort sådant som publicerats för mer än fem år sedan och som inte var peer-view, hittades 23 texter. Rubrikerna och ämnesord lästes i samtliga av de 23 texterna och av dessa valdes 8 texter att titta närmare på. Genom att läsa texternas abstrakta del ansågs 6 studier relevanta att ha med.

I Archard och Uniackes filosofiska analys av barnkonventionens artikel 12 framgår en komplexitet relaterad till skillnaderna mellan vuxnas och barns åsikter i beslut. Författarna identifierar olika typer av auktoritet vid beslutsfattande processer. Det kan vara baserat på kunskap om ämnet eller auktoritär roll. Personen med beslutsmyndighet kan också ta hänsyn till andras rekommendationer. Dessa auktoritetsformer appliceras på situationer där en person kan fatta beslut om sitt eget liv med andras rekommendationer eller fatta beslut som påverkar någon annans liv, där den andres åsikter också beaktas.⁸ I beslut som rör barn framkommer en central fråga om vilken vikt ett barns åsikter ska ha i beslut. Frågan kretsar kring huruvida barnets åsikter är relevanta och på vilket sätt.⁹ Barnets mognad spelar en nyckelroll och författarna noterar att mognad kan variera mellan barn i samma ålder och i olika situationer.¹⁰ Ju mer komplex eller signifikant situationen är desto högre krav läggs på barnets mognad i avgörandet av beslut.¹¹ Archard och Uniacke menar också att ju allvarigare situationen är desto mindre vikt ges barnets åsikter, oavsett barnets ålder och mognad. Den vuxna har därmed makten att avgöra vad som anses vara bäst för barnet.¹² Archard och Uniacke belyser också att hur barnets åsikter tas i beaktning påverkas av andra faktorer, inklusive vårdnadshavares åsikter och tredje parters intressen. Denna dynamik komplicerar bedömningen av barnets delaktighet i beslutsprocessen ytterligare.¹³ Syftet med att analysera komplexiteten av artikel 12 är inte att

⁸ Archard, David & Uniacke, Suzanne. 2021. "The Child's Right to a Voice". Res Publica. s. 524.

⁹ Archard & Uniacke. s. 526.

¹⁰ Archard & Uniacke. s. 528, 530.

¹¹ Archard & Uniacke. s. 530.

¹² Archard & Uniacke. s. 532.

¹³ Archard & Uniacke. s. 533.

ge en pessimistisk syn på försök att definiera rätten till delaktighet i förhållande till barnets ålder och mognad, utan istället tydliggöra att besluten som tas måste överväga en mängd faktorer för att rättigheten ska förverkligas i praktiken.¹⁴

I en artikel skriven av Rafique Haroon beskrivs Pakistans implementering av barnkonventionens artikel 12 samt utmaningar och förbättringsmöjligheter. Haroon menar att det huvudsakliga problemet när det kommer till förverkligandet av barns rätt till delaktighet är vuxnas makt. Om barn blir lyssnade på men att deras åsikter inte beaktas handlar det om konsultation och inte delaktighet, menar Haroon.¹⁵ Trots att Pakistan ratificerat barnkonventionen finns det ingen nationell lag som talar specifikt om barns rätt till delaktighet. Dock menar Haroon att det finns likheter i formuleringar mellan nationell lag och barnkonventionen vilket ger hopp om att barns rättigheter ska ges större plats i framtiden.¹⁶ Författaren lyfter att en utmaning kring förverkligandet av barns rättigheter är statens begränsade möjlighet att mobilisera ekonomiska resurser till sådant som rör barn.¹⁷ Haroon lyfter att barnrättskommittén rekommenderat Pakistan att öka medvetenheten i landet kring barns rättigheter i den offentliga och privata sfären för att förverkliga rättigheterna i praktiken.¹⁸ Haroon menar att barnkonventionens principer inte tas i beaktning i beslut och att brist på kunskap påverkar implementeringen.¹⁹ Avslutningsvis ger författaren förslag på åtgärder såsom ökning av övervakningsmekanismer och utbildning för att barns rätt till delaktighet ska institutionaliseras.²⁰

Judith Cashmore, Peiling Kong och Meredith McLaine beskriver i sin forskningsartikel på vilket sätt barns rätt till delaktighet tillgodoses i rättsliga processer om skydd och omhändertagande av barn i Australien. Cashmore m.fl. lyfter att beslut som tas om barns hälsa och skydd påverkar barns liv och kan få långvariga konsekvenser. Huruvida barn får utrymme att delta och få sin

¹⁴ Archard & Uniacke. s. 534-535.

¹⁵ Haroon, Rafique. 2019. "Implementation of Child Right to Participation under UN Convention: Myth and Reality". *Journal of Political Studies*. Vol. 26, issue 1. s. 4.

¹⁶ Haroon, s. 5.

¹⁷ Haroon, s. 6.

¹⁸ Haroon, s. 11.

¹⁹ Haroon, s. 12.

²⁰ Haroon, s. 13.

röst hörd avgörs av gällande rätt, samverkande parter, barnets ålder, mognad och möjlighet att uttrycka sig.²¹ Författarna menar att artikel 12 i barnkonventionen är avgörande för att förverkliga artikel 3 om barnets bästa. De lyfter att det finns en spänning mellan å ena sidan barns autonomi, å andra sidan deras beroende av vuxna. Australiens nationella lagstiftning om barn och ungas rätt till vård och skydd talar om barns rätt till delaktighet i förhållande till dess ålder och mognad samt rätt till information. Författarna menar dock att det är oklart hur dess riktlinjer efterlevs.²² Exempelvis lyfter författarna att trots att barn ansågs tillräckligt gamla för att kunna föra sin egen talan fick endast hälften av alla barn tillhörande ursprungsbefolkningen möjlighet till det.²³ I ärenden med barn i 12-årsåldern och uppåt ska barnets perspektiv styra arbetet medan i ärenden där barnet är yngre än 12 år ska en företrädare utgå från ett barnperspektiv om vad som anses vara barnets bästa. Åldersspannet varierar beroende på delstat.²⁴ Författarna lyfter att barnets levda erfarenhet är något som påverkat barnets perspektiv och är viktigt att beakta eftersom barnet kan ha större kännedom om lösningar för sin situation än de vuxna. Brister i förmågan att kunna förmedla ett tryggt samtalsklimat och trygghet till de vuxna kan leda till att barnets verkliga åsikter inte kommer fram.²⁵ Författarna lyfter en norsk undersökning som visade att av 151 ärenden togs beslut i linje med barns åsikter i 39% av fallen. Man kom även fram till att om barn sa nej var sannolikheten större att barnets åsikt togs i beaktning än om barnet bad om en specifik förändring.²⁶ En utmaning som författarna lyfter är att det sällan råder någon konsensus hos samverkande parter kring hur barns delaktighet ska beaktas, behandlas i olika åldrar och vilken vikt barns åsikter ska få. Författarna lyfter Barnrättskommitténs allmänna kommentar 12 om att oavsett om barnet uttrycker sig verbalt eller icke-verbalt ska barnets åsikter tas i beaktning. Yngre barn och barn med funktionsnedsättningar blir därmed inräknade. Barnrättskommittén lyfter även barn vars modersmål är ett annat än vad som talas av de vuxna i samtalet med barnet.²⁷ Att barn känner sig respekterade och involverade skapar en känsla av delaktighet vilket är eftersträvänsvärt,

²¹ Cashmore, Judith, Kong, Peiling & McLaine, Meredith. 2023. "Children's participation in Care and Protection Decision-Making Matters". *Laws* 12(3), 49, 1 juni. s. 1.

²² Cashmore m.fl, s. 3.

²³ Cashmore m.fl, s. 5.

²⁴ Cashmore m.fl, s. 7.

²⁵ Cashmore m.fl, s. 10.

²⁶ Cashmore m.fl, s. 11.

²⁷ Cashmore m.fl, s. 15.

menar författarna.²⁸ Det innefattar även att skapa en trygg miljö för barn oavsett kulturell tillhörighet; något som framkommit som en brist i Australien gällande barn tillhörande ursprungsbefolkningen.²⁹ Avslutningsvis lyfter Cashmore m.fl att barn ofta har en vilja att få sin åsikt hörd men vill även att processen och de vuxna är tillitsfulla och kan inta ett barnperspektiv. Eftersom det finns få övervakningsmekanismer kring barns rättigheter i praktiken, synnerligen barns rätt till delaktighet, blir tilliten till de vuxnas förmåga ännu viktigare.³⁰

Charlotte Mol lyfter i sin artikel två typer av delaktighet i ärenden där barn representeras av en särskild företrädare. Hon fokuserar på familjerättsliga ärenden i en jämförande studie av Australien, Frankrike, Nederländerna och Sydafrika. Företrädaren antar antingen ett barnperspektiv om vad som anses vara bäst för barnet eller instrueras av barnet utifrån barnets perspektiv.³¹ Författaren menar att varken artikel 12 eller allmänna kommentar 12 beskriver att barn måste ges företrädare. Dock beskriver allmänna kommentar nr. 13 att barn bör ges möjlighet att få representeras för att en korrekt implementering av artikel 3 ska ske.³² Det är endast Australien som uppfyller kravet om att det inte ska finnas några begränsningar i vilka typer av ärenden barn kan bli hörda.³³ Författaren beskriver i sin jämförande studie att på vilket sätt barnet representeras påverkas huruvida barnet anses vara kapabelt till att forma sina egna åsikter. Det påverkas även av barnets kapacitet vilket kopplas till hur barnets åsikter ska vägas i förhållande till ålder och mognad. Författaren lyfter att barn inte ska behöva bevisa sig utan utgångspunkten ska vara att barnet är kapabelt till att forma sin egen åsikt.³⁴ Slutsatsen av studien utförd av Mol belyser att det finns tre olika sätt på vilket barnrelaterade faktorer påverkar barns delaktighet. Barnets ålder kan påverka på vilket sätt barnet får vara delaktigt och vilka uppgifter företrädaren har. Det kan finnas ett krav på att barnet bör ha uppfyllt en viss ålder för att kunna delta på ett visst sätt, exempelvis i Nederländerna där gränsen för juridiskt

²⁸ Cashmore m.fl, s. 17.

²⁹ Cashmore m.fl, s. 18.

³⁰ Cashmore m.fl, s. 20.

³¹ Mol, Charlotte. 2019. "Children's Representation in Family Law Proceedings: A Comparative Evaluation in Light of Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child". *International journal of children's rights* 27. s. 67-68.

³² Mol, s. 75.

³³ Mol, s. 80-81.

³⁴ Mol, s. 84.

ombud är tolv år. Den tredje faktorn är synen på att barn är för unga för att föra sin egen talan och därmed behöver en representant.³⁵ Avslutningsvis menar Mol att variationerna i de olika länderna kring hur barn representeras och hur man väger in faktorer påverkas av att barnkonventionen endast beskriver minimistandarder för hur barns delaktighet bör se ut. Därav skapas variation mellan stater.³⁶

I en forskningsartikel skriven av Tine Van Hof m.fl. undersöks hur domare resonerar kring barns rätt att bli hörd i rättsfall där barn kidnappats. På vilket sätt barnets åsikter vägs in påverkas av ärendets allvarlighetsgrad och hur långtgående konsekvenserna kan bli för barnet.³⁷ Enligt undersökningen hördes inte 30% av barnen i dessa ärenden trots att det ses som ett undantag. Författarna menar att det som enligt barnkonventionen anses som ett undantag är mycket mer utbrett.³⁸ I fall där barnet inte hördes refererade man till barnets låga ålder. I dessa fall var barnen mellan 0-10 år.³⁹ I andra fall hördes inte barnet på grund av dess funktionsnedsättning. Man bedömde i ett fall att barnet inte var kapabelt till att uttrycka sina åsikter. Författarna lyfter att med rätt hjälpmedel och stöd hade barnet kunnat delta och att det är en skyldighet under artikel 12 i barnkonventionen.⁴⁰ I ett annat fall som presenteras av författarna fick ett barn inte höras eftersom man ansåg att det skulle utgöra psykisk skada. Utifrån barnkonventionen ska barnet skyddas från skada. Författarna refererar till Parkes som menar att skada inte kan vara den enda faktorn till att barn inte ska få höras utan att man ska förebygga skada så att barnet kan delta så mycket som möjligt.⁴¹ Författarna refererar till barnkonventionens allmänna kommentar om att ett barn inte ska intervjuas flera gånger än vad som anses nödvändigt.⁴²

³⁵ Mol, s. 88.

³⁶ Mol, s. 93.

³⁷ Van Hof, Tine; Lembrechts, Sara; Maoli, Francesca; Sciacaluga, Giovanni; Kruger, Thalia; Vandenhole, Wouter; Carpaneto, Laura. 2020. "To Hear or Not to Hear: Reasoning of Judges regarding the Hearing of the Child in International Child Abduction Proceedings". *Family Law Quarterly* Vol. 53 No. 4. s. 331.

³⁸ Van Hof m.fl, s. 334, 336.

³⁹ Van Hof m.fl, s. 338.

⁴⁰ Van Hof m.fl. s. 343.

⁴¹ Van Hof m.fl. s. 345.

⁴² Van Hof m.fl. s. 346.

För att kort sammanfatta den tidigare forskningen så handlar alla om artikel 12. Texterna antar allt från en filosofisk ansats till en rättsdogmatisk ansats. Det tydliggörs i samtliga texter hur komplex artikel 12 är och att en mängd olika faktorer måste övervägas i beslut vilket gör att delaktigheten skiljer sig beroende på situation. Implementeringen av artikeln skiljer sig också exempelvis beroende på resurser som Haroon beskriver eller på grund av synen på barn eller att barnkonventionen endast utgör minimistandarder som Mol belyser. Den tidigare forskningen belyser även vuxnas makt samt krav på kompetens för att göra barnet delaktigt utifrån sina förutsättningar och anpassa utifrån barnets särskilda behov. Det belyses även hur vuxnas barnperspektiv påverkar vad som anses vara bäst för barnet. I den kommande studien blir det viktigt att ha i åtanke att barns rätt till delaktighet kan skilja sig beroende på omständigheter exempelvis komplexiteten i situationen som barnet befinner sig i, barnets ålder och mognad samt vuxnas förmåga att anpassa sig till exempelvis olika kulturer och funktionsnedsättningar.

3. Metod och material

I följande avsnitt beskrivs den metod och material som kommer användas i studien. Metoden och materialet har i avsikt att uppfylla studiens syfte och ge svar på dess frågeställningar. Undersökningen har ett induktivt förhållningssätt vilket innebär att slutsatserna kommer att bygga på det material som framkommer i studien genom den valda metoden.⁴³

3.1 Metod

För att uppnå undersökningens syfte och få svar på frågeställningarna genomfördes en kvalitativ intervjustudie. Kvalitativ metod är tillämpbar eftersom metoden syftar till att undersöka exempelvis uppkomsten av ett fenomen eller konsekvenser av lagstiftning.⁴⁴ Intervjuerna som genomfördes var semistrukturerade vilket innebär att ett antal frågor var förberedda och ställdes till samtliga av informanterna men där det också fanns utrymme att ställa följdfrågor. Som Smith beskriver kan genomförandet av semistrukturerade intervjuer öka flexibiliteten för den som intervjuar och bidra till en större förståelse av vad informanterna vill

⁴³ Alvehus, Johan. 2019. *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Stockholm: Liber. s. 113.

⁴⁴ McConnell, Lee & Smith, Rhona (red.). 2018. *Research Methods in Human Rights*. Oxford: Routledge. s. 71.

få fram. Trots att informanterna samverkar kring rättigheter för våldsutsatta barn arbetar dessa inom olika professioner och har olika arbetssätt. Därav ansågs metoden passande eftersom en och samma fråga kan tas emot och förstås på olika sätt beroende på personens erfarenheter.⁴⁵

3.2 Tillvägagångssätt

Kontakt togs på mejl med Barnahus samordnare för socialtjänsten och responsen var god. Efter ett digitalt möte där uppsatsens syfte och metod presenterades fick jag kontaktuppgifter till de personer som samverkar på Barnahus i Eskilstuna. Ett mejl som presenterade syfte och metod skickades till samtliga. Av fem kontaktade svarade fyra att de ville delta i studien medan en inte svarade alls. Informanterna består av en representant från socialtjänsten, en från polisen samt två representanter från Region Sörmland varav en från barn- och ungdomsmottagningen och en från barn- och ungdomspsykiatrin. Intervjuer med representanter från olika professioner ger en bredare bild av Barnahus aktiva arbete med barnkonventionens artikel 12 samt olika typer av utmaningar som kan uppstå. Innan intervjutillfället mejlades intervjufrågorna till informanterna för att de skulle kunna förbereda sig och för att intervjuerna skulle kunna genomföras på ett effektivt sätt. Samtliga intervjuer skedde på informanternas arbetsplatser och pågick mellan 45 minuter och 1 timme. Anteckningarna från intervjuerna skrevs på dator och inspelningen av intervjuerna gjordes med mobiltelefon. Allt material från intervjuerna kodades med vart informanten arbetade och innehöll således inga personuppgifter. I slutet av varje intervju fick informanterna möjlighet att lägga till sådant som de ansåg var viktigt att betona.

3.3 Transkribering

Efter varje intervju skedde transkribering av det inspelade ljudmaterialet till text. Transkriberingen ska ske ord för ord och är tidskrävande. Det är viktigt att ingen del av intervjun blir utelämnad eftersom det kan påverka uppsatsens resultat och analys.⁴⁶ När transkribering genomförts från ljud till text försvinner betoningar och kan då orsaka feltolkning i vad informanten vill få fram. Vid sammanställning är det viktigt att läsa det transkriberade

⁴⁵ McConnell & Smith (red.), s. 74.

⁴⁶ Rautalinko, Erik. 2023. *Intervjumetod: från frågeställning till rapportering*. Stockholm: Natur & kultur. s. 128.

materialet i sin kontext för att minska risken för egna tolkningar av informanternas svar.⁴⁷ Varje ljudinspelning lyssnades till två gånger och transkriberades noggrant ord för ord. Transkriberingen kodades utifrån vilken del av barnahusprocessen som informanten talade om för att resultatet inte skulle förvrängas genom att läsas ur kontext och appliceras i ett annat sammanhang.

3.4 Material

Materialet i studien har tagits fram genom intervjuer med personer som arbetar på Barnahus i Eskilstuna. Materialet i form av intervjusvar togs fram genom en intervjuguide. Intervjuguiden formades i enlighet med de teoretiska utgångspunkterna som redogörs för senare i uppsatsen. Samtliga av intervjufrågorna var öppna frågor för att bredda mängden material och även ge informanterna möjlighet att själva styra samtalet till viss del. Materialet som samlades in syftade till att både ge svar på frågeställningarna men även ge bakgrundsinformation. De inledande frågorna handlade om arbetet på Barnahus i allmänhet samt informanternas arbetsuppgifter för att få en inblick i verksamheten och sedan om det aktiva arbetet med barns rätt till delaktighet.

3.5 Avgränsningar

Studien avgränsas till att undersöka implementeringen av barnkonventionens artikel 12 på Barnahus i Eskilstuna. Avgränsningen till en av barnkonventionens artiklar och till en verksamhet ansågs passande i relation till tidsramen för uppsatsskrivandet. Val av Barnahus gjordes i relation till intresse för min hemkommuns arbete med barns rättigheter. Det var även ett bekvämlighetsurval eftersom det var det Barnahus som låg närmast och därav gavs möjligheten att genomföra intervjuerna på plats.

⁴⁷ Walliman, Nicholas. 2011. *Research methods - the basics*. London: Routledge. s. 48.

3.6 Etiska överväganden

Det är viktigt att vetenskapliga studier utförs på ett etiskt sätt och erhåller god forskningssed. Det avgörs om arbetet är av god kvalitet.⁴⁸ Eftersom studien innefattar intervjuer finns ett antal etiska riktlinjer som tagits hänsyn till. Enligt Vetenskapsrådet är det av stor vikt att det finns samtycke mellan den som leder studien och deltagarna.⁴⁹ Erik Rautalinko menar att samtycke är förenligt med människors rätt till autonomi.⁵⁰ Därav gavs informanterna en samtyckesblankett. I blanketten beskrevs studiens syfte, etiska riktlinjer kring hantering av materialet samt att informanten har rätt att dra tillbaka sitt samtycke att delta i studien. Vetenskapsrådet lyfter att studier med människor inte får innehålla sådan information att informanternas identitet röjs.⁵¹ För att informanternas identiteter ska hållas anonyma i enlighet med konfidentialitetskravet är allt material kodat och inga personuppgifter finns med i materialet, utom vilken myndighet eller verksamhet informanterna arbetar för. Informanterna informerades om att all data som samlas in avser att endast användas i forskningssyfte. Inspelning av intervjuer förvaras på lösenordsskyddad telefon och anteckningar förvaras på lösenordsskyddad dator. All data som samlas in kommer att raderas inom ett år från att examen tas. Dessa riktlinjer har formats i relation till konfidentialitetskravet om att skydda informanten från att obehöriga tar del av personlig information samt att inte sprida information som tagits del av i förtroende.⁵² Innan intervjutillfället fick informanterna även ge sitt samtycke om intervjun skulle spelas in eller inte. Samtliga av informanterna gav sitt samtycke till att intervjun skulle få spelas in. Enligt Johan Alvehus kan inspelning av en intervju påverka hur personen väljer att svara på intervjufrågorna. Därav är det av stor vikt att få informanten att känna sig trygg. Det kräver att intervjufrågorna ställs med försiktighet och respekt för informanten.⁵³

⁴⁸ Vetenskapsrådet. 2017. *God forskningssed*. Stockholm, 12 juni 2017. s. 2.

⁴⁹ Vetenskapsrådet, s. 25.

⁵⁰ Rautalinko, s. 136.

⁵¹ Vetenskapsrådet, s. 25.

⁵² Vetenskapsrådet, s. 40.

⁵³ Alvehus, s. 89.

3.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Reliabilitet handlar om huruvida resultatet av en undersökning är replikerbar.⁵⁴ Replikerbarhet är inte relevant för denna studie eftersom vid intervjustudier varierar resultatet beroende på vem som intervjuar och vilka informanterna är.⁵⁵ Validitet däremot är viktigt för att syftet med studien ska uppfyllas.⁵⁶ Validitet kan delas upp i intern och extern validitet där intern validitet avser huruvida resultatet speglar verkligheten genom val av metod och tillvägagångssätt. Extern validitet avser studiens trovärdighet gällande exempelvis val av intervjupersoner.⁵⁷ Generaliserbarhet handlar om resultatet går att generalisera.⁵⁸ Materialet från intervjuerna har noggrant transkriberats och bearbetats för att resultatet ska vara så pålitligt som möjligt. Validiteten i arbetet anses vara god eftersom informanterna deltog på grund av sin yrkesroll och kompetens gällande arbetet på Barnahus i Eskilstuna. Efter att noggrant formulerat ett syfte har teoretiska utgångspunkter valts. Harry Shiers delaktighetsmodell som bygger på artikel 12 i barnkonventionen ansågs som en passande teoretisk utgångspunkt för studien. Barns perspektiv och barnperspektiv återfinns i barnkonventionen samt tidigare forskning och ansågs därför som relevanta utgångspunkter. Intervjufrågorna formades genom de teoretiska utgångspunkterna. Därmed anses val av metod, intervjufrågor och tillvägagångssätt uppfylla kravet på validitet. Det är svårt att avgöra generaliserbarheten i undersökningen. Informanterna var få i antal och utgör endast ett fåtal av de personer som är inblandade i barnahusprocessen. Även värt att poängtera är att barnahusen ser olika ut i olika städer och arbetet kan variera beroende på tillgängliga resurser. Resultatet av denna undersökning beskriver inte hur arbetet ser ut på alla Barnahus i Sverige. Det hade krävt en större intervjustudie med olika Barnahus. Resultatet går inte heller att generalisera hur de specifika myndigheterna ser på barns delaktighet. Eftersom informanterna endast är representanter för sina myndigheter eller för regionen avser inte resultatet av intervjuerna leda till slutsatser kring hur dessa arbetar med barns rätt till delaktighet generellt utan hur det ser ut på Barnahus.

⁵⁴ Alvehus, s. 126.

⁵⁵ Alvehus, s. 127.

⁵⁶ Alvehus, s. 126.

⁵⁷ Walliman, s. 104.

⁵⁸ Alvehus, s. 131-132.

4. Teori

Följande avsnitt presenterar det teoretiska ramverk som ligger till grund för analysen som kommer göras senare i uppsatsen. Teorin som valts är Harry Shiers delaktighetsmodell som utgår från barnkonventionens artikel 12. Användandet av delaktighetsmodellen skapar en uppfattning av hur barns rätt till delaktighet beaktas inom en verksamhet eller bland individer. Modellen har valts för denna studie för att skapa förståelse för barns rätt till delaktighet på Barnahus och implementeringen av artikel 12. För att förstå arbetet och eventuella utmaningar kring barns delaktighet bör vi förstå förekomsten av barns perspektiv och barnperspektiv.

4.1 Barns perspektiv och barnperspektiv

Barnperspektivet återfinns i barnkonventionens artikel 12 om att bli hörd och få sina synpunkter beaktade.⁵⁹ Distinktionen mellan barns perspektiv och barnperspektiv relaterar till vem som formulerar perspektivet. Barnperspektiv innefattar vuxnas tolkning av barns perspektiv.⁶⁰ Barnets perspektiv innebär att lyssna på barnets egen berättelse om sin situation vilket kräver att barn ges utrymme att uttrycka sig. Barnperspektiv innebär att förstå barnets berättelse och på så sätt kunna sätta sig in i barnets situation. Genom kunskap och erfarenhet tolkar vuxna vad som anses vara det bästa för barnet. Vuxnas kunskap och förståelse är avgörande för att bedömningen ska göras på ett sätt som respekterar barns rättigheter.⁶¹ Både barnperspektivet och barnets perspektiv är av central betydelse för att kunna förverkliga barns rättigheter.⁶² Qvarsell menar att barns perspektiv kan ge kunskap om samhället som barn lever i och deras upplevelser av omvärlden.⁶³ Genom beslut enligt barns perspektiv, istället för generella barns behov, minskar risken för negativa effekter för barns rättigheter.⁶⁴ Barnombudsmannen beskriver att barnperspektivet innebär vuxnas syn på både barn och barndom samt deras

⁵⁹ Halldén, Gunilla. 2003. "Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp". *Pedagogisk forskning i Sverige*. årg 8 nr. 1-2. s. 12.

⁶⁰ Halldén, s. 13.

⁶¹ Socialstyrelsen. "Kunskapslyft för barnets rättigheter - Redovisning av Socialstyrelsens utvecklingsarbete". Maj 2020. s. 9.

⁶² Socialstyrelsen, s.10.

⁶³ Qvarsell, Birgitta. "Barns perspektiv och mänskliga rättigheter: Godhetsmaximering eller kunskapsbildning?". *Pedagogisk forskning i Sverige*. 2003. årg. 8 nr. 1-2. s. 111.

⁶⁴ Qvarsell, s. 103.

erfarenheter, värderingar och kunskap om barn och barndom. Lagstiftning, normer och attityder är sådant som påverkar hur barnperspektivet ser ut i samhället.⁶⁵

4.2 Harry Shiers delaktighetsmodell

Harry Shiers delaktighetsmodell utgår från artikel 12 i barnkonventionen som fastställer barnets rätt till delaktighet i förhållande till dess ålder och mognad.⁶⁶ Modellen omfattar fem nivåer av delaktighet som tar olika former beroende på verksamheten eller individens engagemang.⁶⁷ De fem nivåerna är följande:

1. Barn blir lyssnade på.
2. Barn blir stöttade i uttryckandet av sina åsikter.
3. Barns åsikter tas i beaktning.
4. Barn involveras i beslutsfattandeprocessen.
5. Barn delar, tillsammans med vuxna, makt och ansvar i beslutsprocessen.

På varje nivå av Shiers delaktighetsmodell finns olika grad av engagemang vilket förklaras genom tre steg. Det första steget benämns "öppning", där det initiala engagemanget att arbeta med barns delaktighet etableras. Det andra steget kallas "möjligheter" och beskrivs som förmågan hos verksamheter och individer att praktiskt arbeta med barns delaktighet, vilket påverkas av tillgängliga resurser som tid, kunskap och möjligheten att kunna utveckla nya arbetssätt. Det tredje steget, kallat "skyldigheter", innebär att det har ingåtts en överenskommelse inom verksamheten eller mellan individer att arbeta med barns delaktighet på en viss nivå. Det blir en skyldighet och styr arbetet.⁶⁸ Till varje nivå och varje steg i de fem nivåerna finns frågor som används för att bedöma vilken grad av delaktighet barn har i verksamheten. Shier betonar att graden av delaktighet kan variera under olika delar av arbetsprocessen.⁶⁹

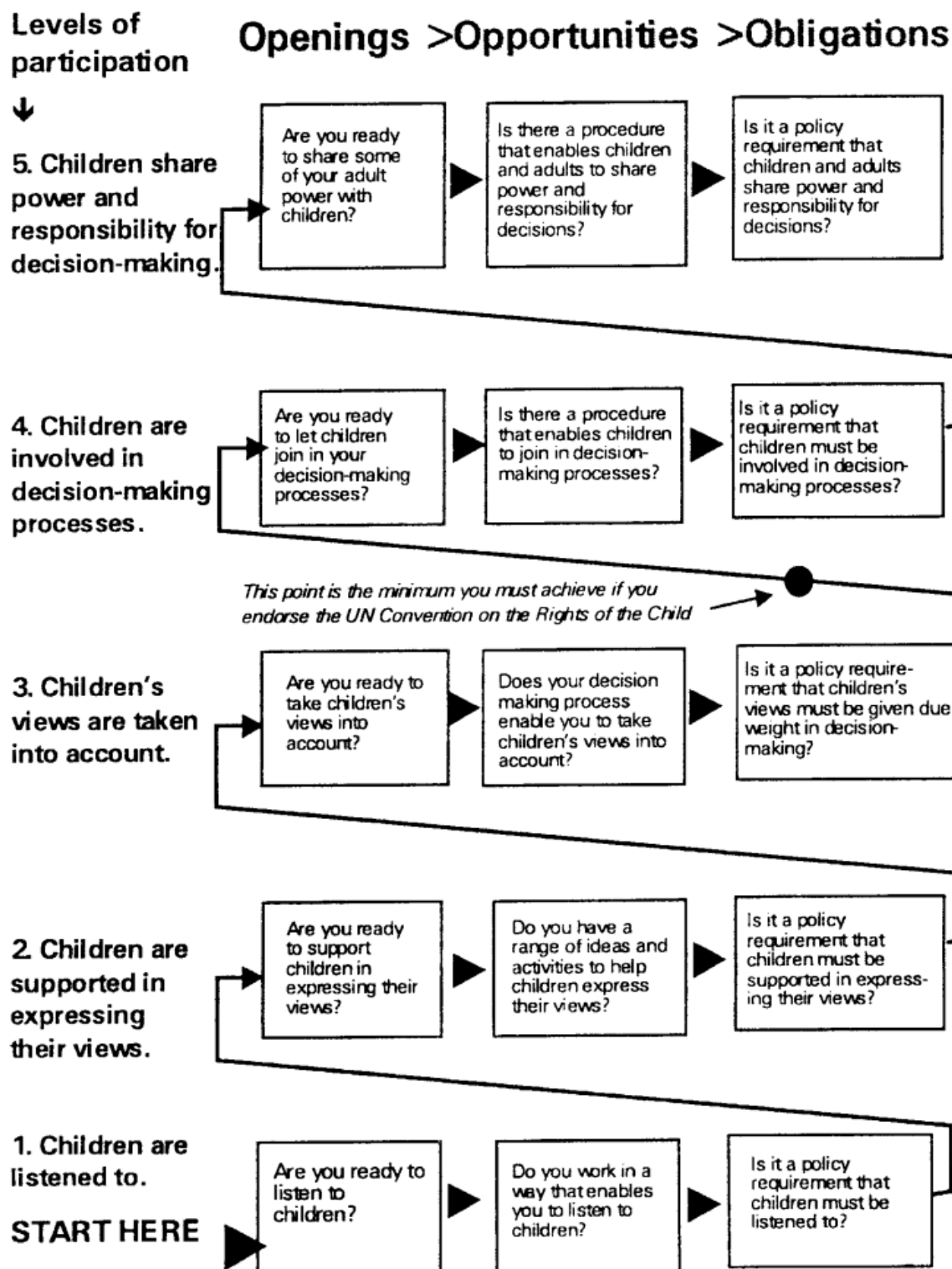
⁶⁵ Barnombudsmannen. Perspektiv på barnrätt. Hämtad: 2023-11-22.

⁶⁶ Shier, Harry. 2001. "Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations". *Children & Society* vol. 15. s. 108.

⁶⁷ Shier, s. 110.

⁶⁸ Shier, s. 110.

⁶⁹ Shier, s. 110, 112.



Figur 1 Shier, 2001. Participation model.

Vidare i detta avsnitt kommer de olika nivåerna presenteras för att ge en tydligare bild av delaktighetsmodellens innehåll och graden av delaktighet på varje nivå.

1. Barn blir lyssnade till

Den första nivån innebär att barn lyssnas på när de uttrycker sina åsikter eller delar med sig av sina tankar. På denna nivå finns ingen tydlig uppmuntran från de vuxna att barnet ska vara delaktig, men när barnet själv väljer att vara delaktig bör de vuxna lyssna uppmärksamt.⁷⁰

2. Barn blir stöttade i uttryckandet av sina åsikter

Den andra nivån kräver att det skapas utrymme för barnet att vara delaktig. Det kan innebära att det finns en plats och tid för barnet att uttrycka sina åsikter. Därav blir lyssnarförmåga hos de vuxna en förutsättning för att barnet ska kunna vara delaktig i sådant som rör barnet. Shier beskriver att vissa barn behöver stort utrymme för att våga vara delaktiga. Sådant som kan utgöra hinder är dåligt självförtroende, blyghet eller tidigare erfarenhet av att inte bli lyssnad på. Öppningen på den andra nivån är att verksamheten är villiga att göra barn mer delaktiga medan möjligheten handlar om att undanröja hinder för barns delaktighet. Det kan innebära att verksamheten arbetar med åldersanpassade metoder. Metoderna ska också vara anpassade till barns olika funktionsvariationer och språkkunskaper. Skyldigheten på den andra nivån innebär att barns delaktighet ska vara en del av verksamhetens policy där det finns en skyldighet bland de vuxna att göra barn delaktiga.⁷¹

3. Barns åsikter tas i beaktning

På den tredje nivån krävs det att barnets åsikter tas i beaktning i beslutsprocessen. Till skillnad från tidigare nivåer finns här en självklarhet att barnets åsikter tas i beaktning. Delaktighet på den tredje nivån krävs för att artikel 12 i barnkonventionen ska uppfyllas. Samtidigt finns det flera andra faktorer som påverkar utfallet. Till exempel barnets ålder och mognad. Om utfallet inte är i enlighet med barnets önskemål, är det viktigt att barnet får information om vad som legat till grund för beslutet. Steg ett och två på nivå tre ser ut på samma sätt som den tidigare nivån. Steg tre däremot kräver att artikel 12 är implementerad i verksamheten och barns åsikter tas i beaktning i beslutsprocessen.⁷²

⁷⁰ Shier, s. 112.

⁷¹ Shier, s. 112.

⁷² Shier, s. 113.

4. Barn involveras i beslutsfattandeprocessen.

På fjärde nivån involveras barn i beslutsfattandeprocessen, vilket går utöver det som fastställts i barnkonventionens artikel 12. Shier framhäver att denna nivå av delaktighet har positiva effekter på barns självförtroende, känsla av tillhörighet, empati och ansvar, samt att det på lång sikt stärker demokratin. Shier varnar för risker för tokenism.⁷³

5. Barn delar, tillsammans med vuxna, makt och ansvar i beslutsprocessen.

Den sista nivån innebär att vuxna ger en del av sin makt till barn, med en noggrann avvägning mellan fördelar och nackdelar. Detta kräver en hög grad av engagemang och organisering av verksamheten. Barn ska inte tvingas att ta ansvar mot sin vilja, inte heller om det skulle anses olämpligt i förhållande till barnets utveckling och förståelse. Avslutningsvis understryker Shier att delaktigheten kan variera på olika nivåer och steg under arbetsprocessen och att en kontinuerlig bedömning krävs för att säkerställa en effektiv implementering av delaktighetsmodellen.⁷⁴

4.3 Kritisk diskussion

Harry Shiers delaktighetsmodell kommer användas i analysen som ett verktyg för att förstå hur implementeringen av barns rätt till delaktighet ser ut och vilket utrymme barns perspektiv respektive barnperspektiv har inom Barnahusprocessen. Det aktiva arbetet med barnkonventionen är komplext medan de teoretiska utgångspunkterna är förenklade och stundvis porträtterar arbetet med barns rätt till delaktighet som något enkelt. Enligt Harry Shiers delaktighetsmodell kan nivån av delaktighet avgöras genom ett fåtal frågor. För att få en mer rättvis bild av det aktiva arbetet med barnkonventionen i praktiken kretsar studien även kring eventuella utmaningar i arbetet med barns rätt till delaktighet. Trots att Shiers delaktighetsmodell är kortfattad och utelämnar konkreta åtgärder för att öka barns rätt till delaktighet anses den passande till denna studie. Syftet med modellen är att den ska vara

⁷³ Shier, s. 114.

⁷⁴ Shier, s. 115.

flexibel för att kunna appliceras på olika typer av verksamheter som på något sätt arbetar med barn. På grund av detta ökar kravet på en god analys.

5. Undersökning och analys

Följande avsnitt presenterar resultatet från de fyra intervjuerna som genomförts vilket utgör studiens primära material. I samma avsnitt kommer resultatet analyseras genom det teoretiska materialet som presenterats tidigare. Materialet kommer att diskuteras främst utifrån nivåerna 1-3 eftersom nivå 4 och 5 avser arbete utöver de riktlinjer som fastställs i barnkonventionens artikel 12.

5.1 Barnahusverksamheten i Eskilstuna

Barnahus etablerades i Eskilstuna år 2008 och grundar sig på principen om att barn som blivit utsatta för våld eller bevittnat våld inte ska behöva berätta sin historia upprepade gånger för flera olika vuxna. Istället erbjuds barnet möjligheten att möta olika myndigheter på en och samma plats och endast behöva delge sin berättelse en gång.⁷⁵ Barnahus utgör ett skydd för barnet och istället för förhör på polisstation som kan uppfattas skrämmande,⁷⁶ ska Barnahus vara särskilt anpassad för barn.⁷⁷ I intervjuerna värdesattes den fysiska utformningen av Barnahus av samtliga informanter.

5.2 Barnets väg till Barnahus

Flera informanter framhäver att barnet har begränsad delaktighet innan de kommer till Barnahus. Beslut om att barnet ska höras och vem som ska utses till särskild företrädare fattas av myndigheterna. En informant betonar att många beslut tas på samrådet där barnet inte aktivt involveras. Samtidigt uttrycker informanten en förhoppning om att kunna skapa en trygg miljö

⁷⁵ Informant 1. 2023-11-28.

⁷⁶ Informant 3. 2023-12-06.

⁷⁷ Informant 2. 2023-11-28.

så att barnet vågar uttrycka sig väl på plats på Barnahus. Informanten som arbetar för socialtjänsten noterade att principen om barns bästa påverkar delaktigheten innan barnet når Barnahus. Barnets önskemål kan ibland inte uppfyllas på grund av rättsliga skyldigheter, såsom kravet för skolpersonal att göra en orosanmälan vid misstanke om våld.⁷⁸

Barnet som ska medverka på förhör får reda på det så sent som möjligt och ofta i samma stund som barnet ska tas till förhör. Samtal med skolpersonal görs utan barnets kännedom för att inte avslöja den pågående rättsprocessen. Vårdnadshavare informeras inte om förhöret om de misstänks vara eller skydda våldsutövaren. Informanten som arbetar för polisen beskrev att de flesta barn tas från förskolan eller skolan för att ingen som kan påverka barnet ska få reda på förhöret. Informanten menade att: "Det måste vara en överraskning för att det ska fungera. Det skulle vara superbra om man skulle ha möjlighet att kunna förbereda barnet på något sätt utan att påverka arbetet men det är omöjligt". I samtal på skolan får barnet information om förhöret, hur det kommer gå till och personerna de kommer att möta. Antingen en skolpersonal som utgör en trygghetsperson eller barnets särskilda företrädare följer med barnet till Barnahus.⁷⁹ Informanten från barn- och ungdomspsykiatrien pekar på den påfrestande situationen där ett barn tas från sin verksamhet till ett förhör utan förberedelse. Utmaningen att säkerställa att barnet förstår konsekvenserna av att komma till förhör framhålls som svår för vuxna, menar informanten.⁸⁰

Genom att analysera det ovanstående blir det tydligt att vuxnas barnperspektiv styr arbetet. Barns perspektiv förmedlas genom personen som genomför orosanmälan och beslut tas utifrån barnperspektivet hos myndigheterna i frågor kring förhör och särskild företrädare. Trots att barnet kan ha uttryckt att denne inte vill åtgärda situationen finns det en skyldighet bland vuxna att anmäla till polisen eller socialtjänsten. Barnet blir lyssnad till i den mån av att barnet i möte med polisen får information och har möjlighet att uttrycka sig. Därav anses det finnas ett initialt engagemang hos Barnahus att göra barnet delaktigt och att i möte med barnet skapa en möjlighet att lyssna till barnet. Det blir även tydligt i intervjuerna att det finns en skyldighet

⁷⁸ Informant 1.

⁷⁹ Informant 2.

⁸⁰ Informant 4. 2023-12-08.

hos både socialtjänst och polis att lyssna till barnet om barnet själv skulle välja att uttrycka sig. Barn blir stöttade i uttryckandet av sina åsikter genom information samt genom att försöka lära känna barnet för att kunna anpassa sitt tillvägagångssätt. Däremot blir det tydligt att för stor delaktighet för barnet skulle kunna innebära att ärendeprocessen påverkas negativt. Barns delaktighet begränsas till det minsta möjliga genom att undanhålla information i enlighet med barnperspektivet för att skydda barnet. Eftersom det finns tydliga rutiner kring vilken typ av information som ska ges finns det även en skyldighet bland de vuxna att göra barn delaktiga till viss del. Under denna del av processen finns ingen tydlighet kring på vilket sätt barns åsikter beaktas. Det är andra faktorer än barnets åsikter som påverkar utfallet. Genom att barnet får veta varför förhöret kommer äga rum uppfylls kravet på att barnet ska få information om vad som legat till grund för beslut om utfallet inte blivit i enlighet med barnets önskemål att starta en ärendeprocess på Barnahus.

5.3 Barnets delaktighet på Barnahus

Informanten som representerar socialtjänsten framhäver i intervjun att inom socialtjänsten diskuteras barns rätt till delaktighet i beslut som rör dem, såsom vid polisanmälningar. Man väger in barnets ålder och mognad för att bedöma om barnet bör ha befogenhet att besluta om en polisanmälan. Informanten uttryckte det på följande sätt: “Är barnet 5, 7, 12 år, så kanske inte barnet själv ska bedöma. För jag tror inget barn i grunden vill polisanmäla sina föräldrar, men det är ju ett brott att bli utsatt för våld och sexuella övergrepp”.⁸¹ Om ett barn närmare myndighetsåldern berättat om våld för socialtjänsten eller i skolan, kan barnets delaktighet övervägas i beslut om polisanmälan. Motivationsarbete betonas som viktigt i situationer där äldre barn inte vill göra en polisanmälan. Inget barn tvingas till att polisanmäla eftersom det skulle strida mot principen om barnets bästa. Aspekter som påverkar barnets delaktighet och den information som tillhandahålls barnet har att göra med vem förövaren är, typen av våld och dess omfattning.⁸²

⁸¹ Informant 1.

⁸² Informant 1.

Informanten från polismyndigheten hävdar att barn inte kan vara mer delaktiga än vad den aktiva rättsprocessen tillåter. Delaktighet främjas genom att skapa en trygg miljö där barnet känner sig bekväm att berätta om våld och där de försäkras om att situationen inte kommer förvärras. Barnet får välja vart den vill sitta, vad den vill dricka samt har möjlighet att kunna avstå från att genomföra förhöret. För att lätta på stämningen erbjuds saker som uppskattas av barn, som till exempel dryck med sugrör. Informanten nämner också att leksaker har beställts för att användas under förhör. I samtal om vad som påverkar på vilket sätt barn är delaktiga berättade informanten om ett ärende där man hade beslutat att barnen inte skulle åka hem efter förhöret.⁸³ När barnen fick reda på det vid sitt besök på Barnahus beskrev informanten i intervjun:

“Då dansade de här. Från att de kommit hit väldigt skrämda och plötsligt var de både hungriga och törstiga och dansade. Så ja, varje ärende blir olika. Ramen måste vi hålla oss till och vill hålla oss till, inte bara måste. Men hur vi fyller det, får varje enskilt barn besluta”.⁸⁴

I samtal om graden av delaktighet för barn på Barnahus betonar informanten från socialtjänsten att fokus på Barnahus handlar om att skydda barn från våldssituationer. I vissa fall innebär det att man måste balansera barnets delaktighet med behovet av att skydda barnet från potentiell fara. I situationer där vårdnadshavare misstänks för våld och det därför anses för riskabelt för barnet att återvända hem, kan beslut fattas om att omplacera barnet. Trots att barnet kanske uttrycker önskan att återvända hem, bedöms situationen för farlig. Besluten som tas av myndigheterna motiveras av att prioritera barnets bästa och att skydda barnet.⁸⁵

“Så det handlar om skyddanspekterna eftersom det är så allvarliga saker vi pratar om. Det är ju inte vilken mat man vill ha i skolan eller vilka kläder man vill ha på sig utan det är mer komplicerade frågor och då blir det nog tyvärr att deras utrymme att komma till tals finns men det kanske inte alltid går att uppfylla, eller det blir motsättningar. Jag

⁸³ Informant 2.

⁸⁴ Informant 2.

⁸⁵ Informant 1.

ser att det finns utrymme, men ett barn kanske inte skulle uppleva det, att man var så delaktig, tyvärr”.⁸⁶

Flera informanter påpekar svårigheter med att precisera vad barns delaktighet innebär på Barnahus. En utmaning som en informant framhäver är bristen på tydlighet i samverkan kring hur barnkonventionens artiklar ska tillgodoses på Barnahus. Under en tid frågades vid varje samråd om barnets rätt till delaktighet hade tillgodosetts och om man haft ett barnperspektiv men det fanns inget sätt att bedöma det. Diskussionerna kretsade kring vad de vuxna ansåg. Informanten betonade behovet av att utforska hur artikel 12 bäst implementeras på Barnahus och hur arbetet bör se ut för att tillgodose rätten.⁸⁷

5.3.1 Barnförhör

När ett förhör ska ske på Barnahus informeras barnet övergripande om de uppgifter om våld som kommit till deras kännedom.⁸⁸ Informanten från socialtjänsten betonar att så snart processen inleds på Barnahus, beaktas barnets rätt till delaktighet. Barnet får information om vad Barnahus är, att de kommer träffa polisen och att förhöret kommer spelas in.⁸⁹ Inspelningen görs i syfte att följa Barnahus grundidé om att barnet inte ska behöva upprepa sin historia. Inspelningen visas för åklagarmyndigheten och i rätten.⁹⁰ Dock påpekas att inspelningen begränsar möjligheten för barnet att korrigera sig.⁹¹ Under förhör delar barnet sin historia till en förhørsledare från polisen, medan representanter från socialtjänsten och polisen observerar från medhörningsrummet. Vid behov deltar även barn- och ungdomspsykiatrin. Innan förhöret får barnet information om placeringen av kameror och mikrofoner, hur lokalerna ser ut och även personerna i medhörningsrummet om barnet skulle vilja det.⁹²

⁸⁶ Informant 1.

⁸⁷ Informant 4.

⁸⁸ Informant 2.

⁸⁹ Informant 1.

⁹⁰ Informant 2.

⁹¹ Informant 1.

⁹² Informant 2.

“Ibland springer barn dit [förhørsrummet] och säger, “ser du mig nu?”. Sen ber någon vuxen “kan du gå så jag kan se?”. Det blir lite av en teater och vissa tycker det är superkul och vissa tycker det är ganska läskigt”.⁹³

Informanten från barn- och ungdomspsykiatrien betonar att förhöret anpassas efter barnets mognad och utveckling.⁹⁴ Information till barnet om deras rättigheter och processen betonas som viktig av informanten från socialtjänsten. Det finns anpassat material, såsom känslkort, för att underlätta kommunikationen.⁹⁵ Informanten från polismyndigheten betonar förhørsledarnas kompetens och det förtroende som de skapar hos barnen. En trygg miljö där barnen blir lyssnade till gör att de öppnar upp sig. Huvudsyftet med att barn ska berätta förmedlas till barnet vara att säkerställa ett tryggt liv och inte för att sätta våldsutövaren i fängelse. Barnet har möjlighet att bestämma om och vad de vill berätta. Förhørsledaren poängterar i förhöret att barnet alltid kan ställa frågor, säga ifrån eller be om paus. Det framhålls att allt sker på barnets villkor för att främja både barnets välmående och för att materialet från förhöret ska kunna användas i rätten. Förhørsledarens språk anpassas efter barnets ålder, och tolk används vid behov. En utmaning som nämns är anpassning till olika kulturer. I ett kompletterande mejl efter intervjun beskrev informanten från polismyndigheten att för att underlätta förhören och kunna anpassa sig till olika kulturer och den rådande machokulturen skulle flera manliga förhørsledare behövas. Äldre pojkar kanske har det lättare att berätta om våld för en man än för en kvinna, menade informanten.⁹⁶

En ytterligare utmaning vid barnförhör som lyfts handlar om lagen om krav på att barnförhör ska hållas inom 14 dagar från anmälningstillfället. Det konstaterades att detta ofta är en svårighet på Barnahus. Informanten beskrev behovet av mer personal och utrymme för att hantera ärenden i enlighet med lagstiftningen. Ibland måste barn vänta flera månader på förhör och vissa förhör läggs ner. Allvarliga ärenden prioriteras. Många ärenden anmäls precis före

⁹³ Informant 2.

⁹⁴ Informant 4.

⁹⁵ Informant 1.

⁹⁶ Informant 2.

skollov och ibland måste man vänta tills skolan startar för att kalla barn till förhör så att inte föräldrar som är misstänkta för våld får kännedom om det.⁹⁷

5.3.2 Anpassning efter barns specifika behov och situation

Informanterna betonar vikten av att värna om individen och förmågan att anpassa Barnahusprocessen utifrån barns specifika behov och eventuella funktionshinder. Generellt sett framhåller informanterna en positiv inställning till att i planering under samråd kunna anpassa arbetet utifrån individen. Informanten från barn- och ungdomspsykiatrien deltar vid behov i medhörning under förhör när det gäller barn med funktionsnedsättning eller yngre barn. Informanten tillför ett barnpsykiatriskt och utvecklingspsykologiskt perspektiv. I ärenden där en förälder har psykiatrisk problematik bidrar informanten med insikt hur detta kan påverka barnet och strävar efter att synliggöra kontexten som våldet skett i. Informanten från barn- och ungdomspsykiatrien understryker behovet av att lyfta olika perspektiv för att förstå situationen, särskilt när det gäller psykisk ohälsa eller missbruk som kan påverka barnets trygghet. Barnförhören upprätthåller generellt sett en hög standard utifrån ett barnpsykiatriskt och utvecklingspsykologiskt perspektiv, anser informanten. Informanten har ansvar att avbryta förhören om barnet verkar stressat och inte kan fortsätta. Det har dock endast inträffat en gång, inflikar informanten. Under förhören ställs frågor på olika sätt för att säkerställa att man uppfattat vad barnet menar. När det gäller barn med intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, betonar informanten vikten av att säkerställa att barnet har fått möjlighet att uttrycka sig. Bildstöd lyfts som ett alternativt sätt för dessa barn att kommunicera, men det noteras även att användningen av bildstöd i brottsutredning är kontroversiell eftersom det kan uppfattas som för styrande och används därför inte på Barnahus i Eskilstuna.⁹⁸ Informanten från socialtjänsten nämner svårigheter med att nå ut med information om vad Barnahus är till barn med hörsel- och synnedsättningar på grund av resursbrist.⁹⁹ Informanten från barn- och ungdomspsykiatrien påpekar att fokus ibland kan vara för ensidigt på det barn som är målsägande, och att syskonen runt omkring ibland förbises och inte får sin röst hörd.¹⁰⁰

⁹⁷ Informant 2.

⁹⁸ Informant 4.

⁹⁹ Informant 1.

¹⁰⁰ Informant 4.

5.3.3 Barnets särskilda företrädare

Den särskilda företrädaren spelar en central roll i att företräda barnet under rättsprocessen och är i ständig dialog med barnet för att fatta beslut i linje med dess önskemål. Om barnet inte vill prata med polisen, delta på förhör eller på läkarundersökning, är det den särskilda företrädarens ansvar att fatta beslut utifrån barnets bästa. Ett konkret exempel som nämndes i en intervju är när ett förhör tidigt på morgonen ställdes in, eftersom barnet ansåg sig vara för trött. Därefter beaktades barnets behov och förhöret genomfördes vid en senare tidpunkt på dagen för att säkerställa barnets välmående.¹⁰¹ Informanten från polismyndigheten betonar den avgörande rollen som de särskilda företrädarna har och dess engagemang är nyckelfaktor för barnets upplevelse av delaktighet i processen. En utmaning som identifieras i samband med företrädarens arbete är den ibland knappa tidsramen för att informera företrädaren om sitt uppdrag. Ibland får företrädaren informationen kvällen innan mötet med barnet. Det beror på att processen att utse en företrädare kan ta tid och måste genomgå en formell godkännandeprocess från domstolen.¹⁰² Om ett barn önskar byta företrädare, måste barnet själv kommunicera det till företrädaren, vilket kan vara en svårighet för barnet.¹⁰³

Genom att analysera informanternas svar blir det tydligt att det finns ett initialt engagemang, möjlighet och en skyldighet att lyssna till barnet och att detta utgör en grundläggande princip på Barnahus. Därav anses barns rätt till delaktighet på Barnahus uppnå nivå 1 i Harry Shiers delaktighetsmodell. Dock framkommer det att vissa barn inte blir lyssnade till. Exempelvis nämns i intervjuerna att barn med hörsel- och synnedbudsättning inte informeras om Barnahus i samma utsträckning som andra barn samt att syskon till målsägande ibland förbises. Begränsade resurser påverkar till viss del arbetet på nivå 1. Det gäller även i relation till att vissa förhör läggs ner eller nedprioriteras.

¹⁰¹ Informant 1.

¹⁰² Informant 2.

¹⁰³ Informant 1.

Barn stöttas i uttryckandet av sina åsikter genom trygghet och information. Under intervjuerna framkom det att detta var centrala komponenter för att barn skulle känna sig tillräckligt trygga för att vilja delta. Trygghet skapas genom att bjuda på sådant som barn gillar, försäkra barnet om att situationen inte kommer förvärras samt ge information. En anpassad miljö som är trygg påverkar hur barnet kan vara delaktigt i enlighet med Shiers delaktighetsmodell nivå 2. Ett exempel är det tidigare nämnda fallet där barnen så fort de kände sig trygga vågade uttrycka sina grundläggande behov. Barnahus i Eskilstuna har en viss förmåga att stötta barn i uttryckandet av sina åsikter genom att anpassa arbetet utifrån barns specifika behov. Under intervjuerna framkom det att det fanns en strävan att göra barn mer delaktiga och en aktiv anpassning av arbetet utifrån barns specifika behov. Exempelvis anpassas förhör utifrån barnets mognad och utveckling, och barn har möjlighet att uttrycka sig genom känslokort. Förhöret anpassas också utifrån barnets välmående och barnet har möjlighet att styra förhöret. Genom samverkan med barn- och ungdomspsykiatrin möjliggörs det att arbetet kan anpassas utifrån barns specifika behov ytterligare. Det lyfts även i intervjuerna att språket under förhören anpassas till barnets ålder och språkkunskaper vilket går i enlighet med Harry Shiers delaktighetsmodell nivå 2. Utmaningarna som lyfts kring förmågan att anpassa arbetet handlar om brist på manliga förhørsledare, brist på alternativa stöd under förhör samt den knappa tidsramen för särskilda företrädare. Om inte den särskilda företrädaren kan förbereda sig inför mötet med barnet kan det medföra en felaktig eller bristfällig bild av barnet som kan orsaka att man inte kan anpassa arbetet på bästa sätt. Dessa utmaningar på nivå 2 påverkar även förmågan att beakta barns åsikter på nivå 3 i delaktighetsmodellen. Om barnets perspektiv inte framkommer tydligt eller uppfattats korrekt kan inte vuxna anta ett barnperspektiv utifrån den enskilda individen och därmed inte bedöma vad som är barnets bästa.

Barns åsikter tas i beaktning beroende på situation, ålder och mognad. Den särskilda företrädaren kan genom barnets perspektiv ta beslut enligt dess önskemål. Detta exemplifieras i fallet där ett förhör senarelades på grund av att barnet var för trött. Däremot framkommer det att ju större risk barnet befinner sig i, desto mindre utrymme får barnets delaktighet. Även om barnet skulle uttrycka en specifik åsikt kan myndigheterna fatta beslut som står i kontrast till det barnet vill. Till exempel kan beslut om omplacering fattas baserat på myndigheternas riskbedömning, även om barnet skulle vilja återvända hem. Arbetet anpassas även utifrån ålder exempelvis vid beslut om polisanmälan. Shiers delaktighetsmodell nivå 3 kräver att barns

åsikter beaktas men vid beslut som inte överensstämmer med barnets önskemål krävs det att barnet informeras om grunden till beslutet. Något som påverkar arbetet på nivå 3 har att göra med utmaningen i att förmedla information till barnet om varför beslut tagits som inte överensstämmer med barnets önskemål på ett sätt som gör att barnet fortfarande känner sig delaktigt. Det blir viktigt att förklara för barnet att barnets perspektiv har beaktats. Vuxnas barnperspektiv handlar till stor del om att begränsa barnets delaktighet för att skydda barnet. Inom vissa delar av processen och i förhållande till barnets ålder och mognad blir det viktigt att se till barnets perspektiv exempelvis i den särskilda företrädarens arbete. Men beroende på ärendets omständigheter måste myndigheterna ta beslut utifrån barnperspektivet.

5.4 Våldsutsatta barns delaktighet i vårdinsatser

Informanten från barn- och ungdomsmottagningen betonar att delaktighet på Barnahus innebär flera nivåer och att vuxna har ansvar att vägleda barnet genom processen på ett sätt som främjar barnets bästa. Informanten anser att i vissa situationer kan det vara olämpligt att belasta barnet med ett överflöd av beslut som kan påverka dess välbefinnande negativt. Barnet kan alltid välja att inte genomgå undersökningen. Informanten förklarar att hanteringen av en sådan situation varierar beroende på barnets ålder och individuella omständigheter. Barnet informeras om hur undersökningen kommer genomföras och varför den är nödvändig. Äldre barn kan ibland fortfarande välja att inte genomgå undersökningen, medan yngre barn, med tillräcklig tid och information, kan vara mer benägna att samtycka. Informanten betonar betydelsen av läkarundersökningen som ett sätt att dokumentera skador som kan användas som bevismaterial i rätten. Informanten understryker att arbetet görs på ett sätt som inte ska kännas överväldigande för barnet och betonar vikten av att hantera balansen mellan vuxnas syn på barnets bästa och att säkerställa barnets delaktighet. Det nämns också att vissa sjukhus har lekterapeuter som genom lek med barnet tar fram förberedelsematerial innan en läkarundersökning, särskilt i fall av misstänkta sexualbrott mot barn. Dock påpekar informanten att det inte nödvändigtvis finns ett stort behov av lekterapeuter på Barnahus eftersom barnen redan bemöts på ett sätt som är anpassat.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Informant 3.

I analysen av mötet med våldsutsatta barn inom vården blir det tydligt att ett barnperspektiv inrättas och arbetet utgår från vuxnas syn på barnets bästa. I samtal med informanten från barn- och ungdomsmottagningen framkommer vuxnas ansvar att vägleda barnet. Att inte vilja ställa barn inför svåra val i ett sådant sammanhang där skador ska dokumenteras är viktigt i enlighet med att skydda barnet från att påverkas negativt av barnläkarundersökningen. Därav finns ingen tydlig uppmuntran utan resonemanget antyder att barnet blir lyssnad på om barnet själv väljer att uttrycka sig. Viss typ av uppmuntran går att analysera fram i relation till att barn stötts i uttryckandet av sina åsikter enligt delaktighetmodellens nivå 2. Till exempel inrättas en trygg miljö som är åldersanpassad där en barnläkare utför undersökningarna och inte vanliga allmänläkare. Upplevelsen av att inte behöva anpassa arbetet ytterligare genom lekterapeuter säger något om hur pass barnanpassat arbetet är. Däremot framkommer det inte om uppfattningen bygger på vuxnas perspektiv eller barnets perspektiv. Barnets åsikter beaktas i det att barnet kan välja att inte genomföra undersökningen. Däremot påverkar ålder vilken vikt barnets åsikter ges. I och med hur viktig barnläkarundersökningarna är som bevismaterial blir det naturligt att vuxnas barnperspektiv om att barnets bästa är att genomföra undersökningen styr arbetet. Däremot måste barns delaktighet balanseras med vuxnas syn på barnets bästa vilket anses svårt i en sådan viktig del av rättsprocessen.

5.5 Arbetet efter beslut

Två av informanterna lyfter bristen på ett utvärderingsverktyg för att bedöma hur barnen upplever processen på Barnahus. För att kunna utveckla arbetet är det viktigt att samla in barnens åsikter och erfarenheter, menar informanterna. Brist på utvärdering gör det svårt att få en heltäckande bild av hur barnen upplever processen och vilken påverkan den har på deras välbefinnande och rehabilitering.¹⁰⁵ Ytterligare en informant påpekar att det ibland finns osäkerhet kring hur situationen kommer att utvecklas för barnet efter ett ärende. Det är oklart hur många barn som informeras om att ärendet exempelvis lagts ner och hur många som får förklarat för sig att myndigheterna tror på deras berättelse, men att det saknas tillräckligt med bevis. Resursbristen påverkar detta, menar informanten. Varje barn får möjlighet till rehabilitering och social anpassning. Socialtjänsten erbjuder insatser såsom samtalsstöd och

¹⁰⁵ Informant 2 & 3.

familjeterapi, och det finns även möjlighet till traumabehandling på barn- och ungdomspsykiatri.¹⁰⁶

Barnets delaktighet efter beslut påverkas negativt på grund av bristen på utvärderingsverktyg och återkoppling. Det finns en vilja bland informanterna att ta reda på hur barn upplever barnahusprocessen men möjligheten påverkas av avsaknaden av ett utvärderingssystem. Barn blir stöttade i uttryckandet av sina åsikter efter ett ärende avslutats genom att de erbjuds olika typer av rehabilitering beroende på situation. Därav anses även barns åsikter tas i beaktning samt barnets olika behov. Dock, som informanterna lyfter, påverkar resursbrist möjligheten att efter ett ärende återkoppla till barnet gällande sin situation. Det tyder på brister i relation till nivå tre i delaktighetsmodellen om att barnet alltid ska informeras om beslut tagits som inte går i enlighet med barnets önskemål. Ökad möjlighet för barn att dela sina åsikter efter beslut är avgörande för barnets uppfattning av sin delaktighet men möjliggör även en fortsatt utveckling av barnahusverksamheten i relation till att lyssna på barn, stötta barn i uttryckandet av sina åsikter och beaktandet av barns åsikter.

5.6 Sammanfattning av analys

Syftet med studien var att undersöka hur arbetet med barns rätt till delaktighet enligt barnkonventionens artikel 12 ser ut i barnahusverksamheten i Eskilstuna. Studien ämnade att granska det aktiva arbetet genom de teoretiska utgångspunkterna samt identifiera utmaningar. Nedan följer en sammanfattning av analysen som besvarar studiens frågeställningar.

Nivå 1 i Harry Shiers delaktighetsmodell som innebär att barn lyssnas till när de uttrycker sig kan betraktas som uppfylld på Barnahus i Eskilstuna. Samtliga informanter beskrev ett initialt engagemang att lyssna till barn och det råder både kompetens och befästa rutiner för att säkerställa detta. Barnahus grundidé om att lyssna till barnet under ett tillfälle stödjer detta och visar på anpassning utifrån ålder och välmående. Däremot hindrar potentiellt resursbrist barn från att komma till Barnahus. Ärenden läggs ner och det finns svårigheter i att nå ut med

¹⁰⁶ Informant 1.

information till barn med funktionsnedsättningar. Även syskon till målsägande får ibland inte sin röst hörd i beslut som rör dem.

Barnets delaktighet på vägen till Barnahus påverkas i hög grad av myndigheternas barnperspektiv, principen om barnets bästa och de rättsliga skyldigheter under vilka de arbetar. Analysen indikerar att arbetet anpassas efter individen genom att samla information om barnet för att bemötandet ska ske på ett tryggt och anpassat sätt. Detta överensstämmer med nivå 2 i Harry Shiers delaktighetsmodell. Det finns engagemang att anpassa efter individen, möjlighet till det samt en skyldighet att möta barnet på ett tryggt sätt så barnförhören kan genomföras. Information till barnet begränsas för att undvika påverkan på rättsprocessen och från att barnet utsätts för skada. Barnets åsikter beaktas i enlighet med nivå 3 i delaktighetsmodellen. Barnet informeras om varför polisen vill genomföra förhören trots att barnet initialt inte uttryckt sin vilja att inleda en ärendeprocess. Vill barnet inte medverka på förhör respekteras det. Trots detta är det tydligt att barnets delaktighet inte styr arbetet utan att det till stor del handlar om att skydda barnet och därmed begränsa delaktigheten.

När barnet anlant till Barnahus blir barnets delaktighet central för hur arbetet ser ut. För att möjliggöra barnets delaktighet försöker man skapa trygghet och ge information. Metoder för att skapa trygghet anpassas utifrån barnets ålder, mognad och utveckling. Även förhören anpassas utifrån dessa faktorer samt språkkunskaper och till viss del även funktionsnedsättning. I enlighet med Harry Shiers delaktighetsmodell blir barn lyssnade till enligt nivå 1 samt uppmuntrade i uttryckandet av sina åsikter enligt nivå 2. Däremot framkommer en del hinder som kan vara svåra att undanröja vilket påverkar anpassningsförmågan som krävs för nivå 2. Bristen på manliga förhørsledare kan påverka förmågan att anpassa arbetet utifrån kultur och kön och brist på alternativt stöd kan påverka delaktigheten för barn med funktionsnedsättningar. Anpassningsförmågan påverkas även av att den särskilda företrädaren ibland inte har tillräckligt med tid att förbereda sig, vilket även kan resultera i svårigheter att ta beslut utifrån ett barnperspektiv som bygger på barnets perspektiv. Det påverkar därmed förmågan att kunna beakta barnets åsikter enligt nivå 3 i Harry Shiers delaktighetsmodell. Det finns engagemang, viss möjlighet men som kan begränsas av utmaningar som nämnts ovan samt en skyldighet hos myndigheterna att beakta barnets åsikter. Men återigen tydliggörs det att barns delaktighet

måste minskas för att skydda barnet. Barns åsikter styr arbetet i sådant som inte medför långvariga konsekvenser.

Vid barnläkarundersökningar styrs arbetet främst av vuxnas barnperspektiv eftersom undersökningen betraktas som det bästa för barnet och utgör viktigt bevismaterial. Barnet lyssnas till men uppmuntras inte på ett tydligt sätt enligt nivå 1 i Harry Shiers delaktighetsmodell. Anpassning görs i form av att det endast är barnläkare som utför undersökningarna eftersom de har specialkompetens i att arbeta med barn. Hur barnet är delaktigt under läkarundersökningar påverkas av dess ålder och välmående. Om barnet inte skulle vilja genomföra undersökningen anpassas arbetet utifrån dess ålder och mognad där man motiverar i syfte att kunna genomföra undersökningen. Skulle barnet ändå inte vilja, respekteras det. Därav beaktas barnets åsikter. Utmaningen är att kunna balansera barnets åsikter med vuxnas bedömning av barnets bästa.

När ett ärende avslutats finns det brister kring att barn inte lyssnas till eftersom det inte finns möjlighet för barnet att utvärdera sina upplevelser. Avsaknaden av barnets perspektiv påverkar barnahusverksamhetens uppfattning om huruvida arbetet främjar barnets delaktighet eller inte. Resursbrist påverkar möjligheten att återkoppla till barnet efter avslutat ärende och informera om beslut som inte överensstämmer med barnets önskemål, vilket strider mot barnkonventionens artikel 12 och krav enligt nivå 3 i delaktighetsmodellen.

Nivå 4 om att involvera barn i beslutsfattandeprocessen samt nivå 5 att barn delar, tillsammans med vuxna, makt och ansvar i beslutsprocessen går utöver implementeringen av artikel 12 och har därmed inte varit fokus i uppsatsen. Att arbetet inte sker utifrån dessa nivåer kan bero på arbetets allvarlighetsgrad och komplexitet. Beslut medför långsiktiga konsekvenser för barnets liv och styrs därför av myndigheternas barnperspektiv. Däremot kan barn besluta om mindre saker och de har makt över beslut endast i att kunna välja att inte delta.

6. Slutsatser och diskussion

Det aktiva arbetet med barns rätt till delaktighet och implementering av artikel 12 genomförs i samtliga delar av barnahusprocessen, däremot framkommer betydande utmaningar. Harry Shiers delaktighetsmodell har använts för att förstå hur implementeringen ser ut och vilket utrymme barns perspektiv respektive barnperspektiv har inom Barnahusprocessen. Trots att de teoretiska utgångspunkterna varit förenklade och stundvis porträtterat barns rätt till delaktighet som något enkelt har teorierna kunnat användas för att analysera informanternas svar. Vilken grad av delaktighet och på vilken nivå barnahusverksamheten exakt befinner sig på kan inte besvaras konkret; inte heller har syftet varit detta. För ett mer konkret svar hade eventuellt en annan metod varit passande där olika ärenden undersökts för att sedan kunna dra slutsatser om delaktighet för specifika barn.

Resursbrist är en betydande faktor till de utmaningar som uppkommer på samtliga nivåer. Att implementeringen påverkas av resursbrist tydliggörs även i Haroons forskning. Utmaningarna gällande anpassningsförmågan utifrån barns specifika behov anses försvåra arbetet. Forskningen utförd av Cashmore m.fl. visar på interkulturella svårigheter i Australien där delaktigheten för barn tillhörande ursprungsbefolkningen påverkas negativt. Bristen på manliga förhållare på Barnahus i Eskilstuna skulle kunna utgöra ett liknande hinder som påverkar förmågan att anpassa sig till olika kulturer och den rådande machokulturen. Anpassningsförmågan gällande funktionsnedsättningar är också något som framkommer i tidigare forskning och i denna studie som utmaningar. I tidigare forskningen beskrivs att barn med funktionsnedsättning i vissa fall inte hördes alls, men så är inte fallet på Barnahus i Eskilstuna. Däremot upplevdes en svårighet att nå ut till barn med funktionsnedsättningar med information samt brist på alternativa hjälpmedel. Trots att bildstöd under förhör framkom som kontroversiellt i samband med brottsutredningar kan det vara av vikt att i framtiden undersöka hur införandet av något sådant skulle kunna bidra till en mer anpassad miljö. Tilliten till vuxnas förmåga blir avgörande för barnets känsla av delaktighet, visar tidigare forskning av Cashmore m.fl. På Barnahus skulle tilliten till vuxnas förmåga kunna påverkas av den särskilda företrädarens begränsade tidsram - något som påverkar företrädarens förutsättningar att inta ett barnperspektiv. Att barnet själv behöver meddela företrädaren om den vill byta företrädare kan också utgöra hinder för barnet. Barnahus följer principerna som Archard och Uniacke lyfter om

att vuxnas makt styr i komplexa situationer och barnets åsikter ges mindre vikt beroende på ärendets allvarlighetsgrad. Samtidigt bygger Barnahus i Eskilstuna på principen som fastställs i barnkonventionens allmänna kommentar 12 om att ett barn inte ska intervjuas flera gånger än vad som anses nödvändigt, som Van Hof m.fl. refererar till i sin forskning. Implementeringen av denna princip som en grund i arbetet på Barnahus visar återigen på att förmågan att skydda barnet från skada är det som styr arbetet med våldsutsatta barn.

7. Bibliografi

Alvehus, Johan. 2019. *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Stockholm: Liber.

Archard, David & Uniacke, Suzanne. 2021. "The Child's Right to a Voice". Res Publica.

Barnombudsmannen. Perspektiv på barnrätt. Tillgänglig: <https://barnkonventionen-utb.barnombudsmannen.se/oversikt/vad-ar-barnkonventionen/perspektiv-pa-barnratt>. Hämtad: 2023-11-22.

Cashmore, Judith, Kong, Peiling & McLaine, Meredith. 2023. "Children's participation in Care and Protection Decision-Making Matters". Laws.

Eskilstuna kommun. Barnahus. 3 januari 2023. Tillgänglig: <https://www.eskilstuna.se/kommun-och-politik/hallbar-stad/barnahus>. Hämtad: 2023-11-13.

Halldén, Gunilla. 2003. "Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp". Pedagogisk forskning i Sverige. Årg. 8 nr. 1-2.

Haroon, Rafique. 2019. "Implementation of Child Right to Participation under UN Convention: Myth and Reality". Journal of Political Studies. Vol. 26, issue 1.

Landberg, Å., Kaldal A. & Eriksson, M. 2021. "Barnets väg genom barnahus: en barnahuslogg". Stockholm: Region Stockholm, Ersta Sköndal Bräcke högskola, Stockholms universitet & Stockholms stad.

Mol, Charlotte. 2019. "Children's Representation in Family Law Proceedings: A Comparative Evaluation in Light of Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child". International journal of children's rights.

McConnell, Lee & Smith, Rhona (red.). 2018. *Research Methods in Human Rights*. Oxford: Routledge.

Qvarsell, Birgitta. 2003. "Barns perspektiv och mänskliga rättigheter: Godhetsmaximering eller kunskapsbildning?". *Pedagogisk forskning i Sverige*. Årg. 8 nr. 1-2.

Rautalinko, Erik. 2023. *Intervjumetod: från frågeställning till rapportering*. Stockholm: Natur & kultur.

Shier, Harry. 2001. "Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations". *Children & Society*. Vol. 15.

Socialstyrelsen. "Kunskapslyft för barnets rättigheter - Redovisning av Socialstyrelsens utvecklingsarbete". Maj 2020. Tillgänglig:

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-5-6796.pdf>. Hämtad: 2023-11-22.

UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard, 20 July 2009, CRC/C/GC/12. Tillgänglig:

<https://www.refworld.org/docid/4ae562c52.html>. Hämtad: 2023-12-27.

Van Hof, Tine; Lembrechts, Sara; Maoli, Francesca; Sciacaluga, Giovanni; Kruger, Thalia; Vandenhoe, Wouter; Carpaneto, Laura. 2020. "To Hear or Not to Hear: Reasoning of Judges regarding the Hearing of the Child in International Child Abduction Proceedings". *Family Law Quarterly* Vol. 53 No. 4.

Vetenskapsrådet. 2017. *God forskningssed*. Stockholm, 12 juni 2017.

Walliman, Nicholas. 2011. *Research methods - the basics*. London: Routledge.

8. Bilagor

Intervjufrågor till Barnahus

Inledning:

- Hur ser arbetet på barnahus ut?
- Hur ser samverkan mellan de olika parterna ut?
- Vilka är dina arbetsuppgifter?

Barnahusarbetets grund:

- Vad är det som styr hur arbetet utförs? Lagar, principer, dokument.
- Vilket utrymme får barnkonventionen i arbetet?

Delaktighet:

- Hur skulle du definiera barns delaktighet?
- På vilket sätt är barn delaktiga i barnahusprocessen?
- Blir barn uppmuntrade att vara delaktiga?
 - Om ja; på vilket sätt?
 - Om nej; vad är det som ligger till grund för detta?
- Vad är det som påverkar på vilket sätt barn är delaktiga i beslut som rör dem?
- Hur ser möjligheten ut för dig att i beslutsprocessen ta barns åsikter i beaktning?
- Upplever du att det finns tillräckligt med utrymme för barn att få vara delaktiga och bli hörda? Hur ser utrymmet ut? (ex. en tid och plats).
- Hur upplever du processen att göra barn delaktiga och involvera dem i beslut?
- Upplever du att det finns brister i sättet som barn är delaktiga?
- Vad upplever du är de största utmaningarna med barns rätt till delaktighet inom arbetet på barnahus?

Avslutning:

- Finns det något du skulle vilja lägga till?